

Landskap: Småland Upptecknat av: Gunnar Johansson
Härad: Norrvidinge Adress: Finnagård, Rottne
Socken: Söraby Berättat av: Olika personer
Uppteckningsår: 1932 Född år i

<i>Uppteckningen rör</i>	sid.
"Rödingen!"	1.
Gustav Anscan, -originell man.	1-2.
Spökeri - knackningar på dörren.	2.
Djävulen ville ej låta mannen dö.	2-3.
Prost, som studerat i Wittenberg, - kunde mer än andra.	4.
Man, som kunde taga bort vatten från brunn.	4-5.
Puttetorpa here.	5-6.
Stortjuv - Lasse-Maja,	6.
Segehuva.	6.
Spele-Massen, - böneman.	6-7.
Vår Herre och Sankte Per.	7.
Skämtsamma uttryck om olika sockenbor.	7-8.
Jätten, skräddarén och smeden.	8.
Citat ur "Biblisk gåtbok." (?)	

4765

Originella personligheter.

Om "Rödingen" på Lidboholm har jag blott hört berättas, att han skulle hava varit mycket svår vid sitt arbetsfolk, så svår att hans like knappast har funnits, och det påstås, att när han låg på sin dödsbädd, de närvarande sågo djävulen komma och hämta honom innan han var död.

En annan historia om Rödingen: En baron Rålamb (eller hur det stavas) på Braås herregård, denne var anställd som militär, kapten var han visst. Han reste ut i kriget, från sin nygifta fru, och var borta i 15 år. Under dennes frånvaro uppvaktade Rödingen troget den unga frun, och det skulle vara Rödingen som grävt den underjordiska gången, som lär finnas i Braås park. Emellertid kom baron Rålamb helt oväntat hem och överraskade de kärlekskranka, med den påföljd att baron Rålamb drog sin värja och högg ned Rödingen på stället.

Gustav Anscan på Vartorp i Söraby socken, kallad "Brukspatronen", en sonson till Bergsrådet på Lessebo, var delvis en originell person. Jag skall försöka beskriva honom, efter vad som en morbror till mig berättat. Han var en framstående jordbrukare enligt den tidens sed, och för övrigt ogift. Han brukade säga: "Enbuskar och fruntimmer äro mina värsta fiender!" Ett av hans ordstäv och värtal var: "Å ditt nöt" eller "Å du är ett nöt!" En gång när "brukspatronen" varit borta på resa och hans kusk var och hämtade honom sade kusken: Ja skolle hälsa brukspatronen välkommen hem, så ja skolle! Då svarade brukspatros-

forts.

nen: "Å, du ä ett nöt! Om ärtorna i hans soppa inte voro väl kokta, brukade han skala dem, men sade ingenting.

Det var på den tiden då de beryktade "herragårdsoxarna" funnos till och på Vartorp fanns flera par av dessa, Ett par av dessa voro så stora, så de mätte 16 kvarter. De kallades "drommedarerna". De voro som man bruka säga: "Gamla i gåle". Det var ej lönt att försöka höra ett enda steg för plog ekler harv e. dyl. sedan vällingklockan ringt. För då skenade ^{de} / dem. En gång tyckte brukspatronen att de gingo för sakta för harven. Så han sade: "Slå dem!". Då svarade torparen: "Ja, ja har sla't så ja orka inte mäa, så nu får brukspatronen slå!". Och brukspatronen begynte banka på dem med en stor käpp, men utan resultat att de gingo något fortare. Då sade brukspatronen: "Å, låt dem bara hållas då, de drommlarna.

På nästan varje större herrgård har funnits märkesgestalter, som ännu kan lämna spå efter sig; Så även på Vartorp. En person som varit anställd på Bornhemmet och som ej det ringaste trodde på "spöken", har berättat, att i det rummet som beboddes, vid kl. 2 på natten, man tydligt och klart kunde höra tre knackningar på dörren, dörren öppnas, schasande steg fram till ett skåp, öppna spåpsdörren och prassla med papper. Sagesmannen lät sig ej skrämmas, utan tände belysningen men kunde ingenting se, dörrarna voro stängda.

En annan sägen hörde jag berättas häromdagen av Erik Rubin Vartorp. Jag vet ej bestämt om det var bergsrådet på Lessebo, eller dennes son, en far till brukspatronen. När denne låg på dödsbädden, så ville ej djävulen låta honom dö, och icke kunde de utvisa den onde,

forts.

trots att den ena prästen efter den andra kom dit. Då efterskickades en kyrkoherde Andersson från Karlskrona, han befallde att man skulle borra ett hål i väggen, och så tillsade han den onde att ge sig iväg därigenom, och då hörde de närvarande ett vinande ljud och sedan ett långt utdraget tjut. Men sedan kunde han skiljas hädan från detta jordiska.

Men enligt den förut nämdes utsogo skulle det "spökat" sedan. En starkt religiös person som var på Vartorp har berättat: Att de kunde höra två personer komma in i rummet, öppna en skrivbordslåda, taga fram ett papper, då började de slåss, som slutade med att den ene kastade ut den andre och det var från tredje våningen. Denna händelse skulle härröra sig från den tid då Vartorps egendom utvidgades och köptes av bergsrådet på Lassebo till sin son, Det var särskilt de ägor som ligger i Drevs socken, som bergsrådet kommit över på mer eller mindre ärligt sätt. Denna historia bar en bonde från Drev, som hade gården intecknad hos bergsrådet. Nu hade bergsrådet uppsakt inteckningen hos bonden och pengarna skulle återbetalas om ett par dagar. Eneållertid hade bonden kunnat skaffa penningar, men då blev bergsrådet arg, med förut sagda påföljd, men historien blev aldrig känd på vad sätt bonden omkommit.

Sedan tog bergsrådet gården i alla fall från de anhöriga. Så ruffade han till sig egendomen från bönderna, kunde ej betala igen inteckningarna så tog han gårdarna av den anledningen, men, detta är en av de ruskigaste.

Det skall finnas en liten bok, bara på några sidor, som skall heta: Vartorps vålnad. Den skall behandla denna historien. Det kom en gång en luffare till Vartorp. Han frågade: Det är väl ingen som törs bo på de södra rummen i tredjevåningen, för där spökar det ju. Hur vet ni det? Jo jag har läst en bok, som heter Vartorps vålnad, som de har på ett ställe: Gårslanda by i Gårsby socken. Sedan den religiösa sagesmannan flyttat från Vartorp för två år sedan, att det ej längre spökar nu. Han tog dessa med sig.

Kontraktsprosten Alfred Ekedalh i Berg är en av de präster som studerat i Vittenberg och kan litet mer än andra präster. En gammal knekt i Skavenäs i Tjureda socken, och hetade Lax, hade varit på kyrkogården och tagit ett ben, för att han skulle "få tur" med att spela kort ävensom när han var ute på jakt. Men då han var död, (det är länge sedan nu) blev det ej ro i stugan, utan det spökade ett visst klockslag. Många personer voro där, för att se om det var sant, bl. a. Gyllensvärd på Åby. Emellertid skickade de efter Ekedalh. När han kom in stugan och gått där ock tittat en stund, sade han till dem: "Bryt upp den golvtiljan få vi se!" Och där tog han upp ett ben invirat i en trasa. Men sedan blev det tyst i stugan.

Petter i Kolsboda var en känd "vattuman", men han kunde icke blott säga var vatten fanns, utan även taga bort vattnet som fanns om han
forts.

4765

blev ovän med ägaren. Han skulle gräva en brunn åt "Häradsdomarn till Torstens" i Söraby socken, och skulle hava 60 kr. för arbetet. Då brunnen var färdig var han halv med vatten. Häradsdomaren tyckte att Peter tjänat väl mycket och prutade med honom till 50kr. Jáha då gå'a gott an, men då får du stå för följderna. Om två dagar var brunnen tom. Då reste Häradsdomaren till Petter och gav honom 10 kr, och då blev det vatten i brunnen och har varit sedan dess.

Om Puttetorpa here har jag hört några historier. En gång var han i Växjö och skulle köpa en tunna salt. Handlaren frågade honom var han hade skjutsen. Jag ska bära den hem. Jáha gör du det så får du saltet, men du får inte sätta ner säcken och vila dig. Puttetorparen tog säcken på ryggen och kneckade hemåt. Då funderade handlaren på att smyga sig efter för att se hur det skulle gå. När handlaren kom utåt skogen, fick han se Puttetorparen, då han gick på vädkanten och åt lingon med säcken på ryggen. Då gick handlaren hem, han såg att han förlorat vadet.

En gång skulle Puttetorparens far väga upp den ena ladugårdsgaveln som sjunkit litet, och han hade bedit många karlar att hjälpa sig med arbetet. De vpro inne rätt länge på morgonen och åto och söpo. Då tyckte Puttetorparen att det blev litet drygt att vänta, och tänkte som så: jag börjar väl så smått. Han var efter en stor lång bjälke och en liten pojke till att plocka under sten, och så vägde han upp ladugården ensam. Och när de andra kommo ut så var arbetet gjort.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

4765

Mén han kunde inte blott arbeta, utan även äta, efter sin styrka. En gång kom han till pigorna på Örsholm när de voro och mjölkade. Han bad han skulle få en "silesup". Då drack han ur en stor träså med mjölk.

Bland stortjuvar kan nämnas Lasse-Maja allrahelst som det var en kvinna. Vad hon stulit kan min far ej minnas, men hon blev i Tjureda gamla tingshus till 30-40 par spö, och som utdelades vid "spöpålen" därstädes. När hon mottagit detta, lär hon ha yttrat: "Alla som nu har tittat på, unna ja lika gott som me'."

Bland personer som fötts med segerhuva kan nämnas smeden Lindahl, en farfar till Johan Lindgren, Brittatorp, som är sagesman för detta, hans ålder är cirka 75 år. Denne Lindahl påstods kunna släcka eldsvåda, på grund av att han fötts med "segerhuva". En gång när de gamla bönderna i Löpanäs Timagård, "brände en fälla" i oxhagen, gick elden över gränsen och in på Brittatorps ägor. Då sprang en av bönderna efter smeden Lindahl. Och precis där smeden gått runden, stannade elden. På denna plats växer en rätt så grov granpark nu.

Spele-Massen var en fiolspelare med ovanlig förmåga att hantera "felan", hans bostad skulle visst vara i Växjö, fastän han nästan alltid vistades på "byggden". Ett av hans ordstäv var: "Ja de som nu för tiän spela fiol, di kan inte". Han var även "bönaman"

forts.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Aviskrift Konrad's ante.
Svea Lasse
50 ma by
uppt 1992
Svea Lasse
50 ma by
uppt 1992
kon. olika personer

på sina färder genom socknerna. Och otaliga lär de äktenskap vara, som han varit förmedlare för. Som ersättning för detta brukade han erhålla den obligatoriska "linnegarnsskjortan". Det var några Söraby-bor som voro på Sigfridsmässan, då träffade de Spele-Massen. Jaså ä ni från Söraby. Då känner ni väl Sven och Ida. Den skjortan som jag har på me nu, fick jag då dom när de gifte sig.

Till sagorna kan anföras sagan om Vår Herre och Sankte Per när de skulle skapa skåne och småland. Vår Herre skulle skapa skåne medan Sankte Per skulle skapa småland. Och de gingo och begynte bygga. Sankte Per började skapa stora berghällar och stora och små stenar planterade han uti otalig mängd. När han gjort detta kom Vår Herre tillbaka och hade skåne färdigt. Då han såg vad Sankte Per gjort sade han: Men Per du har ju knappt gjort någonting än, du måste skynda på. Och så sådde Sankte Per ett tunt jordlager bland stenarna, för han hann ju inte med mera. Och ännu kan man få höra uttrycket: "Denna hä'ra stenen har då Sankte Per lagt behändigt", det är om den ligger på väggkanten och man skall hoppa upp på en skjuts. Eller om stenar i åkrarna: Här har då Sankte Per gjort mö'et onödit arbete.

Ofta kan man få höra spydiga antydningar socknarna emellan. Så t.ex. kallas Asa socken "Världens ände", eller uttrycket "Hela Småland och halva Ase socken", eller: Ja han ser då ut som en Aseboe", eller "Prosessas som en Aseboe". Om Tjureda socken: Tjurig

(tetlig)som en Tjureda-boe!

4765

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En saga om jätten ,skräddaren och smeden. Det var en skräddare och en smed som gick i en skog. Bäst det var kom det en stor jätte ur ett berg, tog båda två och kastade in dem i berget. Så tog jätten och kände på dem om de voro feta nog för grytan. Skräddaren tog han med det-samma och stoppade honom i grytan och ej utan rysning åsåg smeden detta. Sen kom jätten och skulle göra likadant med smeden. Men då skrek han: Å hut jag är smed. Vad kan du då smi? Allting. Kan du smi ögon? Ja. (jättarna skulle ju ej vara försedda med mer än ett öga, och detta grämde dem.) Smi'då ett till me, så får du leva. Smeden tog ett spjut och rödglödgade, samt sade: Kom nu. Ock så körde han spjutet med all sin kraft i jättens enda öga. Men då gav jätten upp ett vrål som hördes flera mil omkring. Och smeden ut och sprang det fortaste han kunde. Kommen i skogen fick han se en yxa sitta inhuggen i ett träd, närlig som han var, tänkte han: Den kan vara god att ha'. Men se det skulle han inte ha'gjort, ty yxan satt fast, och han kunde ej släppa sitt tag. Så fick han höra de andra jättarna komma uppe i bergen. Här voro goda råd dyra. Han fick upp sin kniv och skar av fingrarna. Som han gjort detta fick han höra kyrkklockerna börja ringa, och då färmår jättarna ingenting. Ock så blev smeden räddad.

Jag har hittatten gammal bok som bara finnes några sidor kvar. Den lär visst hetat: Biblisk gåtbok, eller något liknande. Den forts.

Skriv endast på denna sida!

Uppf. Gunnar Johansson
Sveiland
Kronvårdare
Söraby
1932

4765

är skriven av en Sven Jonasson, min morfars morfars morfar han var född 1777. Huruvida det finns några igen av nämnda bok är ovisst, jag vill därför giva ett par typprov av densamma. N:r 432. Hvilken qvinna har Gud givit vingar.

Att han kunde sig i luften svinga,
Den qvinnan, som Johannis såg, Gud gifvit vingar,
Att han sig från draken kunde svinga,

433. Hvem varder liknad vid en ros och morgonstjärna?
434. Hvem trodde sig mot udden kunna spjerna?

Simon varder liknad wid en ros och morgonstjärna.
Som trodde sig kunna mot udden spjerna.

- 155 Huru bredt har det Röda hafwet varit, Der
Der Israäliterna genomfarit,
Femton mil bredt, det hafwet varit,
Skriver Ptolomeus, som det wisst förfarit.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9